

**UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA**

DIPLOMSKO DELO

DAVČNE UTAJE V SLOVENSKEM GRADBENIŠTVU

Ljubljana, julij 2008

INES JERETINA

IZJAVA

Študentka Ines Jeretina izjavljam, da sem avtorica tega diplomskega dela, ki sem ga napisala pod mentorstvom dr. Simona Čadeža, in da dovolim njegovo objavo na fakultetnih spletnih straneh.

V Ljubljani, dne 29. 07. 2008

Podpis: _____

Kazalo

UVOD	1
1 UTAJEVANJE DAVKOV	2
1.1 OPREDELITEV DAVČNE UTAJE.....	3
1.2 VZROKI IN MOTIVI ZA DAVČNO UTAJEVANJE	3
1.3 VRSTE DAVČNIH UTAJ.....	5
1.4 METODE DAVČNIH UTAJ	6
1.4.1 Enostavne metode	6
1.4.2 Kompleksne metode.....	6
1.5 ZNAČILNOSTI DAVČNIH VRTILJAKOV	9
2 GRADBENIŠTVO IN GOSPODARSKI KRIMINAL	9
2.1 PANOGA GRADBENIŠTVA V SLOVENIJI	9
2.2 AFERA »ČISTA LOPATA«.....	11
2.3 PREDSTAVITEV PODJETJA SCT, D. D.	12
2.4 SODELOVANJE GRADBENIH PODJETIJ	13
2.5 SUMI KAZNIVIH DEJANJ GRADBENIKOV	14
2.5.1 Kartelno dogovarjanje in podkupovanje pri projektu gradnje kontrolnega stolpa	14
2.5.2 Sporni posli pri gradnji avtocest, stanovanj in pediatrične klinike.....	15
2.5.3 Pranje denarja s pomočjo fiktivnih podjetij	15
2.5.4 Zloraba položaja Ivana Zidarja	16
2.5.5 Davčne utaje »missing trader«.....	16
3 KAZENSKI PREGON DAVČNIH UTAJ V GRADBENIŠTVU	16
3.1 UKREPI DAVČNE UPRAVE ZOPER DAVČNIM UTAJAM	17
3.2 PROBLEMI, S KATERIMI SE SREČUJE DAVČNA UPRAVA	18
3.3 KAZNI ZA DEJANJA GOSPODARSKEGA KRIMINALA	20
SKLEP	21
LITERATURA IN VIRI	22

Kazalo slik

<i>Slika 1: Poenostavljena shema davčnega vrtiljaka</i>	8
<i>Slika 2: Vrednosti opravljenih gradbenih del, Slovenija, januar 2004 – januar 2008.....</i>	10
<i>Slika 3: Primer gradbeniškega davčnega vrtiljaka</i>	11
<i>Slika 4: Skica poteka v primeru umika delnic</i>	13

Kazalo tabel

<i>Tabela 1: Prihodki, dobički in število zaposlenih treh vpletenih podjetij</i>	14
--	----

Uvod

Davčno utajevanje obstaja že toliko časa, kot obstaja pobiranje davkov. Med utajevanjem v različnih državah ni posebnih razlik, je le prilagojeno sistemom obdavčenja. V zgodovini so bile utaje prisotne ne glede na pravno ureditev države, kar pomeni, da jih nikoli ne bo mogoče v celoti izkoreniniti.

Ko se vprašamo po motivu davčnih utaj, lahko preučimo model ekonomskega razmišljanja davčnega zavezanca. Ta nam pravi, da bo vsak posameznik izbral tisto pot, ki mu bo v danih razmerah prinesla največjo korist. V primeru davčnega utajevanja davčni zavezanci torej tehtajo med verjetnostjo odkritja in možnimi posledicami le-te ter med koristjo, ki bi jo z utajo pridobili. To pa nam kaže, da bi lahko država s svojimi ukrepi vplivala na razširjenost davčnih utaj, saj bi bilo teh v primeru visoke verjetnosti odkritja in visokih kazni veliko manj. Vendar pa ekonomski vidik ne upošteva davčne morale posameznih zavezancev. Ta je seveda odvisna od osebnostnih lastnosti, ki se kažejo tudi na davčnem področju, odnosa do davčnega sistema in kazni.

Vse države se vedno bolj borijo proti davčnim utajam, ki predstavljajo vedno večji izpad prihodkov državnega proračuna. Tudi Evropska unija si prizadeva zmanjšati razširjenost utaj, saj so le-te postale kompleksnejše in težje ugotovljive. Z vstopom Slovenije v Evropsko unijo so bile odpravljene carinske meje med državami članicami, s tem pa se je povečalo število davčnih utaj tudi pri nas. Davčni organi ugotavljajo, da so med najbolj rizičnimi dejavnostmi trgovanje z motornimi vozili, nafto, odpadnimi surovinami in prodaja tekstila ter gradbeništvo, na katerega se bom osredotočila v diplomski nalogi.

Cilj diplomskega dela je preučiti vrste davčnih utaj v panogi gradbeništva v Sloveniji, saj so te vedno bolj pogoste in zapletene, v zadnjem letu pa tudi medijsko zelo izpostavljene. Poleg tega pa je cilj tudi ugotoviti, na kakšen način se Davčna uprava Republike Slovenije bori proti davčnim utajam.

V Sloveniji se je februarja 2008 začelo temeljito preiskovanje gradbenih podjetij. Tako so kriminalisti preiskali tri izmed največjih slovenskih gradbenih podjetij pa tudi nekatere zaposlene. Davčne utaje so s tem v Sloveniji stopile bolj v ospredje in postale zelo aktualne tudi v medijih. Prav zato sem se v diplomskem delu lotila te tematike. V drugem poglavju bom torej opisala oblike gospodarskega kriminala, s katerimi se spopadajo tožilstvo in policija v aferi, imenovani »Čista lopata«.

V tretjem poglavju pa se bom osredotočila še na Davčno upravo Republike Slovenije, ki se z različnimi preventivnimi in sanacijskimi ukrepi bori proti davčnemu zatajevanju. Pri tem se srečuje s številnimi težavami, saj je zaradi povečanja trga na celotno območje Evropske unije nadzor vedno težji.

1 Utajevanje davkov

Davek pomeni prisilno dajatev, saj je z zakonom določena višina davkov, ki jih mora plačati vsak posameznik. Gre torej za prisilno obliko odvzema realnega dohodka prebivalstvu, zato mora biti davčni sistem predvsem pravičen, urejen, zanesljiv in učinkovit, saj tudi te lastnosti davčnega sistema vplivajo na razsežnost davčnih utaj (Stanovnik, 2008, str. 42).

V diplomski nalogi se bom osredotočila predvsem na davek na dodano vrednost (v nadaljevanju DDV), saj so v gradbeništvu utaje povezane prav s to vrsto davka. Republika Slovenija je DDV uvedla 1. julija 1999, vendar pa se je sistem DDV z vstopom v Evropsko unijo leta 2004 nekoliko spremenil. Gre za eno izmed oblik prometnega davka. Pri prometu med davčnimi zavezanci velja načelo države uvoznice, kar pomeni, da je blago obdavčeno v državi, kamor je uvoženo. Pogoj za uporabo tega načela pa je veljavna identifikacijska številka za DDV (Čok, Stanovnik, Cirman, Rupel & Mrak, 2007, str. 25).

Gre torej za večfazni davek, ki se aplicira v vseh fazah proizvodno-distribucijske verige. DDV temelji na izhodišču, da se obdavči le vrednost, ki je bila dodana blagu v določeni fazi proizvodnje. Področje uporabe DDV obsega dobavo blaga oziroma storitev, ki jih davčni zavezanec opravi v lastni državi, ter uvoz blaga. Davčni zavezanec je nato upravičen do odbitka DDV v primeru, ko ima pridobljeno blago ali storitev neposredno povezavo z obdavčenimi transakcijami (Stanovnik, 2008, str. 101). Davčni zavezanec je vsaka oseba, ki kjerkoli neodvisno opravlja katerokoli ekonomsko dejavnost, ne glede na namen ali rezultat opravljanja dejavnosti (Zakon o davku na dodano vrednost, 2006).

Pri vseh davčnih zavezancih je neodvisno od njihovega materialnega položaja in državne pripadnosti opazen bolj ali manj izražen odpor do plačevanja davkov. Plačilo davka je za davčnega zavezanca breme, ki ga le s težavo sprejema in si zato na različne načine prizadeva zmanjšati negativne posledice obdavčitve. Odpor do plačevanja davkov je zlasti posledica tega, da davčni zavezanci za plačane davke od države ne dobijo neposredne protidajatve, če pa svoje davčne obveznosti ne izpolnijo pravočasno, država proti njim uporabi prisilo in jih za takšno ravnanje kaznuje. Prav iz tega razloga med ljudmi obstaja odpor do plačevanja davkov, kar pa posledično motivira plačilne subjekte, da se poslužujejo davčnih utaj.

Ta pojav pa ima obsežne negativne posledice tako na narodnogospodarski kot socialni ravni. Dejstvo je, da davčne utaje vodijo do izpada dohodkov v državnem proračunu, posledica tega pa je uvajanje novih davkov ali pa povečanje davčnih stopenj. Davčne utaje tudi kršijo načelo davčne pravičnosti, po katerem naj bi tisti z več dohodki plačevali tudi višje davke. Pri tem je potrebno poudariti, da je davčna pravičnost za ljudi relativna, saj je odvisna od sistema obdavčenja in zadovoljstva ljudi s porabo denarja države. Poleg tega pa se negativni vpliv utaj kaže tudi med ostalimi davkoplačevalci, saj se z utajevanjem ustvarja nelojalna konkurenca.

1.1 Opredelitev davčne utaje

Čokelc (2007a, str. 2) razlikuje tri vrste dejanj, ki zmanjšujejo davčno obveznost:

- davčna izognitev,
- davčno zaobidenje,
- davčna utaja.

Izognitev plačila davka je sicer zakonsko dovoljena, vendar pa ni ekonomsko upravičena. Največkrat gre za iskanje pravnih vrzeli v zakonu. Proti davčni izoginitvi se davčne oblasti sicer borijo, saj to pomeni, da davčni zavezanec plača manj, kot je bilo predvideno s strani države. Primeri davčne izoginitve so zelo pogosti, vključujejo pa izrabo davčnih olajšav, do katerih davkoplačevalci v resnici nimajo pravic. Davčni zavezanci z namenom izoginitve plačila davka lahko tudi spremenijo dejavnost, sedež podjetja ali pa spremenijo svoj status v smislu spremembe pravnih oblik, pripojitev družb, ločitev in podobno.

Davčno zaobidenje je sicer zakonsko dopustno, vendar pa je v nasprotju z namenom davčnih zakonov. V primeru odkritja zaobidenja davka davčni zavezanec plača le neplačan davek, ne pa tudi kazni.

Davčna utaja pa je namerno kriminalno dejanje neplačila davkov. Ko davčni zavezanec ne poroča o dohodkih od dela in kapitala, ki so obdavčljivi, izvaja nelegalno aktivnost, za katero je kazensko odgovoren oblastem (Sandmo, 2005, str. 2). Gre torej za pojav, ki izhaja iz znanega konflikta med državo in davkoplačevalci. Tako se prva zavzema za čim višje davke, saj s tem polni državni proračun, davkoplačevalci pa si želijo čim manjše davčne obveznosti. Ta pojav je prisoten povsod po svetu, saj v večini držav ugotavljajo, da je del proračunskega prihodka državnim oblastem prikrit.

1.2 Vzroki in motivi za davčno utajevanje

Vzroki in motivi za davčno utajevanje so povezani z odporom do plačevanja davkov, saj bi vsi davkoplačevalci raje obdržali denar v podjetjih, kot pa ga odvedli državi.

Krnc (2007, str. 14) kot osnovne vzroke za davčno utajevanje navaja:

- previsoke davčne stopnje,
- slab davčni nadzor,
- nizko davčno moralo.

V primeru visokih davčnih stopenj davkoplačevalci vedno iščejo načine za zmanjševanje svojih davčnih obveznosti. Problem previsokega davčnega bremena je bolj ali manj prisoten v vseh državah, saj je to posledica potreb države po prihodku iz naslova davkov. S tem denarjem si država zagotavlja večjo politično moč in izpolnjevanje želja različnih interesnih

skupin. Zato običajno zvišuje davčne stopnje in pričakuje večje davčne prihodke. Vendar pa je ekonomski učinek obrnjen, saj zvišanje davčne stopnje ne spodbuja gospodarskega razvoja oz. lahko vodi do davčnih utaj. V ekonomski teoriji takšen položaj prikazuje Lafferjeva krivulja, ki kaže, da lahko višja davčna stopnja zmanjša davčne prihodke. Omenjena krivulja razlaga, da so pri ničodstotni in stoo odstotni davčni stopnji davčni prihodki enaki nič. Med tema dvema skrajnostma pa vedno obstajata davčni stopnji, ki prinašata enake davčne prihodke, visoka davčna stopnja na nizko davčno osnovo in nizka stopnja na višjo davčno osnovo. V primeru vedno višjih davčnih stopenj torej narašča odpor do plačevanja davkov, s tem pa raste tudi število davčnih utaj in siva ekonomija.

Slab davčni nadzor je prisoten v davčnih sistemih, kjer imajo slabo organizirano davčno službo. Problemi se pojavijo tudi, ko so zakoni preohlapni in pristojnosti davčnih organov preozke. Glede na to, da se v zadnjem času pojavljajo večinoma meddržavne davčne utaje, je problem tudi v sodelovanju davčnih organov med državami. V primeru, če države nočejo posredovati podatkov, je delo davčnih organov močno oteženo.

Davčna morala pomeni notranjo pripravljenost davčnih zavezancev, da svoje davčne obveznosti izpolnijo v skladu s predpisi. Večja davčna morala je prisotna v državah, kjer se javna sredstva uporabljajo gospodarno in kjer se davčno breme pravično razdeli. Davčna morala izhaja iz davčne mentalitete. To pomeni, da so davčni zavezanci z negativno davčno mentaliteto mnenja, da so davki tatvina njihovega premoženja. Tako nimajo izoblikovanega smisla za skupnost in delajo le za svojo korist. Problem davčnih kršitev se kaže v tem, da jih ljudje ne zaznajo kot kriminalno dejanje, saj kršitelj ne izgubi moralnega ugleda, pač pa je to znak pretkanosti. Država bi morala ukrepati tako, da bi pozitivno vplivala na notranji odnos davčnih zavezancev do poravnave obveznosti.

Obstaja vrsta motivov za davčne utaje, tu so naštetih le nekateri (Hundsdoerfer, 1996, str. 20):

- nezadovoljstvo z državno porabo sredstev in nezadovoljstvo z davčnim sistemom in davčno pravičnostjo,
- želje po investicijah, za katere ni denarja,
- doseganje financiranja ali pa doseganje ugodnejših pogojev za že obstoječe financiranje,
- preprečiti razkritje negativnega tržnega zaznavanja,
- doseči predvidevanja in pričakovanja lastnikov,
- doseči bonuse, ki so povezani z uspešnim poslovanjem,
- želja po osebni koristi,
- povečanje možnosti porabe do načrtovanega obsega,
- psihološka nagnjenost k hazarderstvu,
- prikaz finančnega poslovanja na podlagi dogovorov,
- visoki osebni dolgovi,...

1.3 Vrste davčnih utaj

Davčne utaje lahko ločimo po različnih kategorijah. Čokelc (2007a, str. 4) razmejuje utaje glede na:

- storilca (fizična, pravna oseba),
- vzrok (malomarnost, slabo definirani zakoni, naklepno ravnanje),
- razkritje (sum davčne utaje, davčna utaja in nerazkrita davčna utaja),
- kazensko odgovornost (prekršek, kaznivo dejanje),
- vrsto davka.

V slednjo kategorijo tako spadajo davki v ožjem pomenu besede (DDV, davek od dobička pravnih oseb, dohodnina), prispevki za socialno varnost, carine in takse. V diplomski nalogi se bom osredotočila predvsem na davčne utaje, povezane z davkom na dodano vrednost, saj so te v gradbeništvu najpogostejše. Utaje so pri DDV tako pogoste, ker gre za veliko število transakcij pri prometu blaga in storitev, kar je težko nadzirati. Poleg tega pa je problem tudi v njegovi sistemski zasnovi, ki omogoča odbijanje vstopnega DDV, preden prodajalec plača obračunani DDV.

Vrste davčnih utaj, povezanih z DDV

- **Sistemske goljufije oz. davčni vrtiljak**

Trenutno je to najpogostejša oblika goljufije v prometu med državami članicami EU. Na tem mestu le na kratko omenjam ta tip utaje, podrobneje pa ga bom razdelala kasneje. Gre za vrsto nakupov in prodaj, ki potekajo skozi vsaj dve državi EU in več podjetij, kjer pride do nezakonitega zahtevka za vračilo DDV, ki s strani druge družbe ni plačan.

- **Neupravičeno odbijanje vstopnega DDV novoustanovljenih podjetij**

Podjetja se v tem primeru le registrirajo in izkažejo visoke ustanovitvene stroške. S pomočjo ponarejenih prejetih računov pridejo do vstopnega DDV, nato pa ponavadi sledi likvidacija podjetja.

- **Ponarejanje listin**

S to vrsto utaje davčni zavezanec preprosto uveljavi DDV na podlagi računov blaga in storitev, ki jih ni prejel.

- **Delo na črno**

Ta vrsta utaje je značilna predvsem za gradbeno dejavnost, kjer se davka sploh ne obračuna, saj podjetja v tem primeru računa ne izstavijo in ne dobijo, kar pomeni, da DDV sploh ni zaveden.

1.4 Metode davčnih utaj

Glede na to, kakšen je obseg davčne goljufije in kakšno število udeležencev je vključenih, lahko davčne utaje razčlenimo na enostavne in kompleksne goljufije (Čokelc & Franc, 2007b, str. 12).

1.4.1 Enostavne metode

Ena izmed najpogostejših oblik enostavne davčne utaje je nepopolno ali pa sploh neevidentiranje prodaje. Pogosteje se to dogaja v dejavnostih, kjer se posluje z gotovino ali s končnimi kupci. Zaračunani znesek se v tem primeru ne ujema z dejansko vrednostjo prejetega denarja ali pa se računa za opravljen promet sploh ne izda. Tako si lahko davčni zavezanec znižuje svojo davčno obveznost. Poleg tega obstaja še več metod, kot so ustanavljanje podjetij in opredelitev za DDV zgolj zaradi odbijanja vstopnega DDV ali pa fiktivno povečanje zneska vstopnega DDV. Pri prvi metodi torej goljuf ustanovi podjetje zgolj s ciljem premoženjske koristi. Pri tem storilec priglasí davčni upravi fiktivno družbo, z namenom pridobitve identifikacijske številke za DDV, vendar pa uporablja ponarejene dokumente. Lahko se zgodi, da tako ena oseba prijavi več davčnih zavezancev, med katerimi nato poteka promet. Pri prodaji si med seboj obračunavajo ničelne zneske, pri nabavi pa velike zahteve za vračilo DDV.

1.4.2 Kompleksne metode

Te metode ponavadi vključujejo večje število udeležencev in povzročijo tudi večji proračunski primanjkljaj. So bolj zapletene in jih je težje odkriti, zato so države Evropske unije na tovrstne goljufije posebej pozorne. V Sloveniji je med vsemi kompleksnejšimi metodami v tem trenutku najbolj izpostavljen davčni vrtiljak.

- **Kraja identifikacijskih številok za DDV**

Pri tej vrsti goljufije oseba uporabi davčno številko nekoga drugega in opravlja dejavnost brez registracije za DDV. Nato storilec izgine, ne da bi predložil obračune DDV. Ko kupec blaga terja vračilo vstopnega DDV, mu davčni organ to plačilo zavrne, saj zavezanec uporablja napačno davčno številko. Na drugi strani pa zavezanec, kateremu je bila davčna številka ukradena, dobi zahtevek za plačilo DDV, ki je bil zaračunan. Pri tem težko dokaže, da gre za lažne fakture in da jih ni izdajal on sam.

- **Izkoriščanje plačilno nesposobnih podjetij**

V tem primeru gre lahko za navidezno ali pa resnično finančno nesposobna podjetja. Do goljufij pride, ko sta plačilno nesposobna kupec ali pa trgovec. V primeru stečaja ali prisilne poravnave kupca je prodajalec, ki ni dobil plačila, upravičen do zmanjšanja izstopnega DDV, pri tem pa kupec ne izgubi pravice do vstopnega DDV. V nasprotnem primeru pa prodajalec, ki ni sposoben plačati davčnih obveznosti, DDV ne plača, kupec pa si ga seveda lahko odbije.

Pogost primer goljufij je tudi med podjetji, ki prodajajo nepremičnine. V tem primeru prodajalec nepremičnine tik pred stečajem proda nepremičnino ter zaračuna DDV. Kupec bruto znesek plača, vendar zaradi plačilne nesposobnosti prodajalec s prejetimi denarnimi sredstvi ne razpolaga prosto, saj morajo biti poplačani ostali upniki. Tako dolžnega DDV prodajalec sploh ne more plačati.

- **Prodaja terjatev ali faktoring**

Pri tej vrsti goljufije davčni zavezanec odstopi terjatve določeni finančni ustanovi. Ko ta denar izterja, ni dolžan plačati izterjanega DDV, saj je davčni dolžnik še vedno prodajalec. V primeru plačilne nesposobnosti pa davčne obveznosti praviloma ne more plačati.

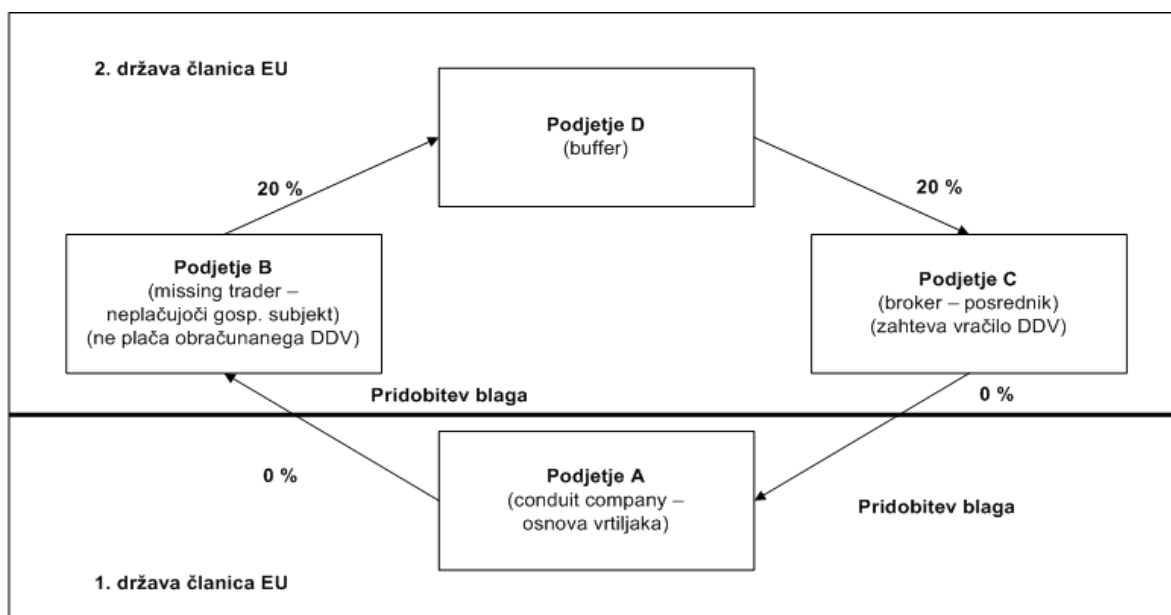
- **Davčni vrtiljak kot najpogostejša metoda davčne goljufije v gradbeništvu**

Problem sistemskih utaj DDV se je v Sloveniji razširil ob vstopu v EU. Takrat se je namreč sprostil prost pretok blaga in storitev, s čimer je bil odpravljen nadzor blaga in storitev na mejah držav članic. V Evropi so se s takšnim početjem seznanili že leta 1993, ko so bile v tedanjih članicah odpravljene carinske meje. S temi težavami se torej sooča vsa Evropa, zato Evropska komisija že razpravlja o spremembah obstoječega sistema DDV (Fidermuc, 2008a, str. 11).

Sistemske oz. davčne utaje DDV se v strokovni terminologiji imenujejo »davčni vrtiljaki« oz. »missing trader« utaje. V slovenski izdaji Uradnega lista EU zanje uporabljajo prevod »neplačujoč gospodarski subjekt«, obstaja pa tudi neposredni prevod, in sicer gre za izraz »izginuli trgovec«, ki bo uporabljen tudi v nadaljevanju.

Temeljna ideja je doseči hiter dobiček z neplačevanjem davka na dodano vrednost z uporabo zakonodaje o tej dajatvi in v povezavi z mednarodnim trgovanjem, skupaj s posebnimi pravili dobave v EU. Gre torej za izkoriščanje sistema obdavčitve DDV v obliki ponavljajočih se nakupov in prodaj (tudi fiktivnih) med sodelujočimi davčnimi zavezanci. Tako v verigi dobav vedno pride do nezakonitega uveljavljanja odbitka vstopnega DDV oz. do nezakonitega zahtevka za vračilo DDV, saj le-ta s strani izginulega trgovca ni bil plačan. Direktor republiške davčne uprave Ivan Simič pravi, da se variacije utaje tudi pri nas že razvijajo v bolj kompleksne modele, vendar pa je izginuli trgovec vedno vključen v utajo. Tako obstaja različica z vmesno družbo »buffer«, ki davčni upravi onemogoči odkritje neposredne povezave med družbo izginulega trgovca in udeležencem, ki zahteva vračilo DDV (Utaje na področju DDV, 2008).

Slika 1: Poenostavljena shema davčnega vrtiljaka

Vir: Utaje na področju DDV, 2008

Udeleženci in potek

Podjetje A (dobavitelj): Pri tem podjetju se krog začne, ko prodaja blago (ali pa tudi ne) podjetju B. Gre lahko namreč le za navidezne pridobitve in odpreme in potujejo le računi. Podjetje A pri tem ne plača davka, saj gre za intrakomunitarni posel z nično stopnjo DDV.

Podjetje B (izginuli trgovec): To je družba, registrirana kot davčni zavezanec, ki blago pridobi ali pa to simulira ter ga nato prodaja naprej. Pri tem bi moral znotraj države plačati DDV, a ga niti ne zavede niti ne plača. Ponavadi gre za navidezne družbe, ki pridobijo identifikacijsko številko za DDV, da jo nato zlorabijo za namene davčne utaje. V praksi to pomeni, da obstaja le davčna številka z odprtim transakcijskim računom, na katerega prejemniki računov nakazujejo sredstva, ki se potem gotovinsko dvigujejo. To pomeni, da gre večinoma za ljudi, ki delajo v imenu nekoga drugega. Torej je naloga izginulega trgovca le izstavljanje računov z obračunanim DDV, ki si ga naslednji člen nato prizna kot vstopni DDV.

Podjetje D (buffer): Ta družba je le posrednik med izginulim trgovcem in »brokerjem«, saj tudi ni nujna za goljufijo. Vendar pa je z vpeljavo tega člena utaja težje odkriti. Njegova naloga je le preprodati blago znotraj svoje države, pri čemer pa ne krši zakona, saj davek pri nakupu zahteva nazaj, pri prodaji pa ga plača.

Podjetje C (broker): To je končni člen v verigi, ki uveljavlja odbitek vstopnega DDV, ki naj bi ga plačal B oz. ga je plačal D. Tako se krog ponovno zavrti in A lahko blago spet prodaja podjetju C, zato je izguba DDV lahko enormna. Poleg tega podjetje B ve, da bo zaslužilo, saj DDV, plačanega s strani kupca C, ne bo plačalo. Zato lahko podjetju B blago prodaja po nižji ceni od tiste, ki mu jo je zaračunalo podjetje A.

1.5 Značilnosti davčnih vrtiljakov

Podjetja, ki opravljajo tovrstne goljufije, imajo kar nekaj skupnih značilnosti. Tudi DURS je na svoji internetni strani objavil poročilo, ki opisuje značilnosti tovrstnih podjetij, saj se lahko zgodi, da davčni zavezanec v goljufiji sodeluje brez svoje vednosti (Utaje na področju DDV, 2008).

- **Organizirano delovanje in večje število udeležencev**

V davčnem vrtiljaku vedno sodeluje več povezanih družb, ki so dobro organizirane, poleg tega pa tudi zelo dobro poznajo delovanje davčnih uprav in način davčnega nadzora.

- **Razsežnosti po celotni Evropi**

Gre za davčne zavezance iz Evropske unije, ki izkoriščajo sistem obračuna DDV.

- **Hitre menjave udeležencev**

Razlog za hitro menjavo je predvsem v previdnosti, da ne bi bili odkriti.

- **Tok blaga ne sledi toku listin in ponovitev transakcij**

Blago v večini primerov sploh ne kroži, potujejo le računi. To isto »navidezno« blago se lahko zavrti nešteto krat, dokler se prevara ne ugotovi.

- **Neplačilo DDV**

Glavni namen te utaje je neplačilo DDV. »Missing trader« tako obračunanega davka ne prikaže in ne plača. Ko se krog večkrat zavrti, zanj to pomeni velike dobičke, saj je zanj obračunan in neplačan DDV dejansko marža.

- **Podjetja brez zaposlencev in poslovnih prostorov**

Med rizično skupino spadajo tudi podjetja, ki so novoustanovljena in nimajo nobenega zaposlenega ali pa se v zvezi z njimi pojavlja le poštni nabiralnik.

- **Gotovinska plačila**

Ponavadi gre za neobičajne plačilne pogoje, ki zahtevajo predplačilo ali takojšnje plačilo in na količino ne priznavajo popustov.

2 Gradbeništvo in gospodarski kriminal

Gradbeništvo je ena izmed panog, ki slovi po številnih vrstah nepravilnosti pri poslovanju, med katerimi so tudi davčne utaje. V letošnjem letu pa je ta tema postala še posebej aktualna, saj je so se tudi v medijih pojavili sumi kaznivih dejanj v poslovanju slovenskih gradbincev.

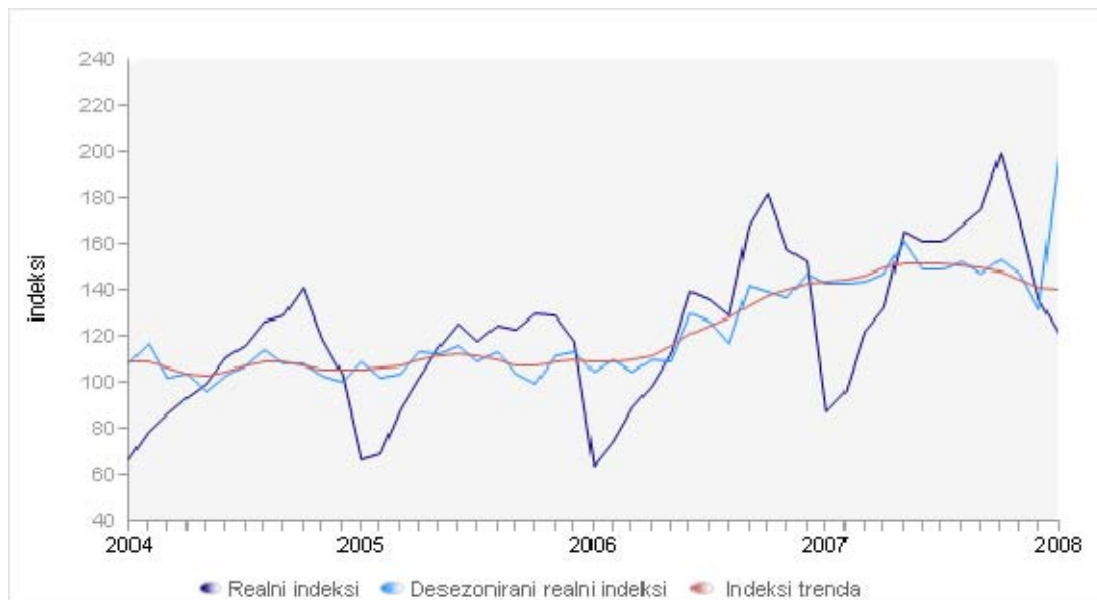
2.1 Panoga gradbeništva v Sloveniji

Gradbena panoga je v zadnjih letih precej uspešna, saj v Sloveniji beležimo tudi precejšnjo gospodarsko rast. V takšnem obdobju se povečajo dobički, kar povzroči nova vlaganja v industrijsko gradnjo, trgovinske objekte, poslovne prostore in tudi zasebne gradnje. Rast

dobičkov pa povzroči povečanje davčnih prihodkov. Tako tudi država poveča svoje naložbe v infrastrukturo.

Gradbeništvo je v letu 2006 prispevalo skoraj 6 odstotkov bruto domačega proizvoda. Vrednost opravljenih gradbenih del se je v letu 2007 realno povišala za kar 18,5 odstotka. Vrednost gradbenih inženirskih del se je zvišala za skoraj četrtino, gradnja stavb za 8 procentov, gradnja stanovanj pa se je znižala za skoraj 1 odstotek. Slovensko gradbeništvo je tudi v sklopu Evropske unije lani dosegalo eno hitrejših rasti. Ugodno rast gradbeništva kaže tudi podatek o zaposlenosti, saj je letos ta sektor zaposloval 11 odstotkov več delavcev kot leto poprej. Iz Slike 2 pa je razvidna odstotna rast te vrednosti skozi zadnja 4 leta. Osnovo predstavlja leto 2000 (Prva statistična objava, 2008).

Slika 2: Vrednosti opravljenih gradbenih del, Slovenija, januar 2004 – januar 2008

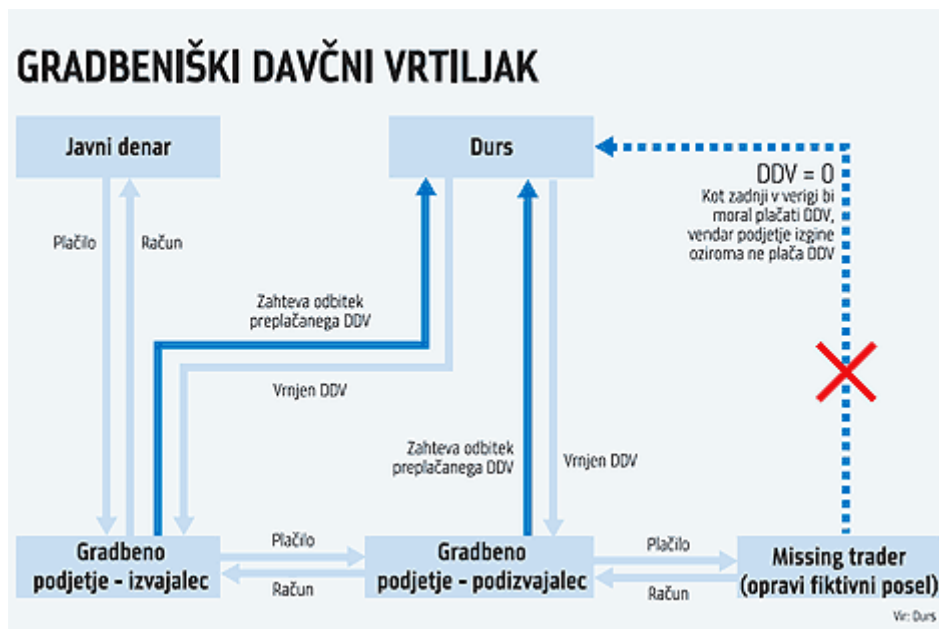
Vir: Prva statistična objava, 2008

Slika 2 kaže, da je konjunktura slovenskega gradbeništva v razcvetu. V zadnjih letih je k tej rasti veliko prispevala gradnja avtocest, gradi pa se tudi vedno več nestanovanjskih, energetskih, turističnih, industrijskih ter poslovnih objektov. Multiplikator v gradbeništvu znaša od 2 do 2,5, kar pomeni, da pozitivno vpliva tudi na druge dejavnosti, predvsem tiste, ki so povezane s to panogo. Tako je gradbeništvo povečalo proizvodnjo gradbenih materialov in opreme, trgovsko dejavnost ter razvoj gradbenih strojev in druge gradbene mehanizacije (Špacapan, 2008, str. 96).

Prav ta dejavnost je po mnenju davčne uprave ena izmed najbolj dovzetnih za davčne utaje. Najpogostejša oblika davčne utaje v gradbeništvu pa je davčni vrtiljak s slamnatimi kupci. Davčna uprava je v letih od 2004 do 2007 odkrila 204 povezave s slamnatimi kupci, razkrila

204 primere sodelovanja v davčnem vrtiljaku in našla 175 primerov evidentiranja navideznih računov, kjer torej izdajatelj računa ni plačal obračunanega DDV (Fidermuc, 2008a, str. 11).

Slika 3: Primer gradbeniškega davčnega vrtiljaka

Vir: Smrekar, 2008a, str. 3

S Slike 3 je razvidno, kako poteka davčni vrtiljak v gradbeni dejavnosti. Država preko razpisa pridobi npr. izvajalca za gradnjo avtoceste. Ta nato najame podizvajalca za določena dela, ponavadi gre za dogovore, saj se velikokrat zgodi, da tisti, ki dobi posel, vzame za podizvajalca enega izmed kandidatov na razpisu. Nato podizvajalec najame t. i. izginulega trgovca, ki opravi fiktivni posel. Zadnje podjetje v verigi je torej povezano z ostalim dvema, saj mu podizvajalec za fiktivno delo tudi plača, seveda pa ta denar ostane znotraj goljufive združbe. Tako izvajalec kot podizvajalec zahtevata odbitek preplačanega DDV, saj sta oba tudi kupca. Zadnji v verigi pa nastopa le kot prodajalec in bi moral DDV plačati. Vendar pa to podjetje izgine in DDV sploh ne plača. Na ta način pride do izpada prejemka DURS, ki prevaro ugotovi prepozno, saj mora davčni zavezanec DDV plačati v 60 dneh.

2.2 Afera »Čista lopata«

Februarja 2008 se je začela obširna preiskava treh slovenskih gradbenih podjetij, in sicer SCT-ja, Vegrada in Primorja. Tako so kriminalisti pridržali predsednika uprave SCT Ivana Zidarja, direktorico Vegrada Hildo Tovšak in prvega moža Primorja Dušana Črnigoja. Preiskali so tudi vsa omenjena podjetja in domove glavnih osumljencev. Ti pa naj bi bili osumljeni podkupovanja, kartelnega dogovarjanja, pranja denarja in davčnih utaj.

2.3 Predstavitev podjetja SCT, d. d.

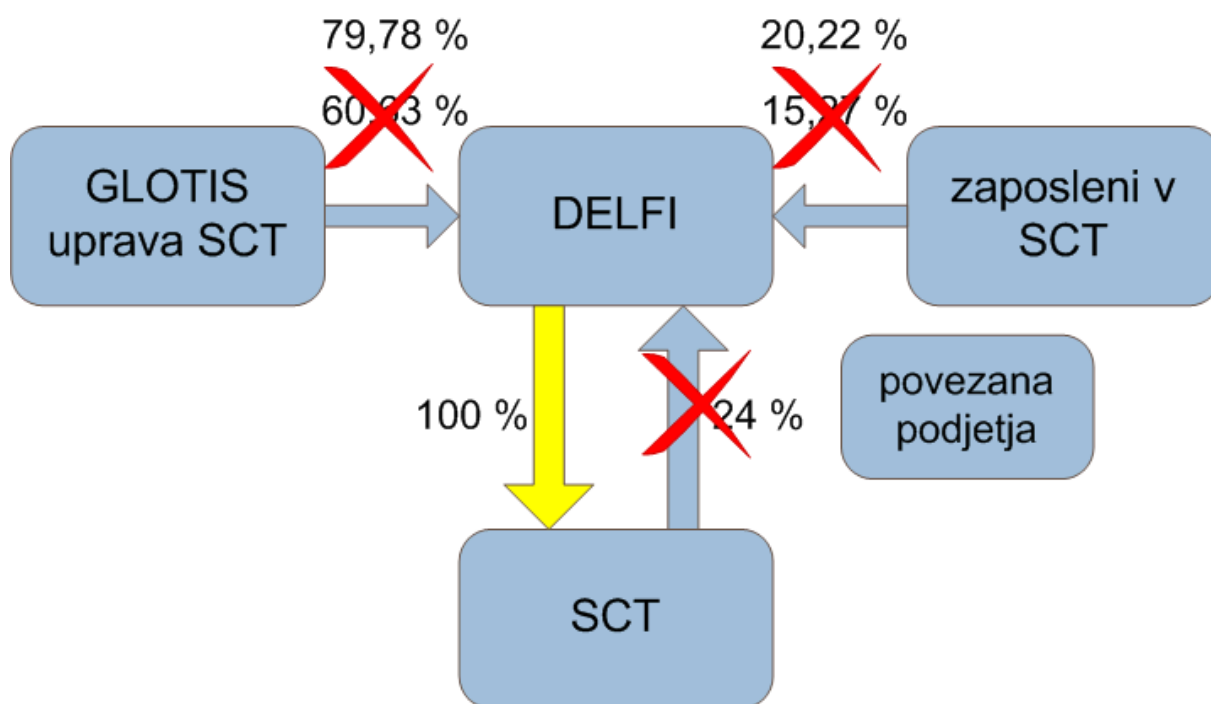
SCT, d. d. je največje slovensko gradbeno podjetje, ki je imelo v letu 2006 300 milijonov prihodkov iz prodaje, poslovni izid pa je znašal 1,6 milijona evrov. Stoodstotna lastnica podjetja je družba Delfi, d. d., predsednik uprave pa je Ivan Zidar, ki je bil v aferi »Čista lopata« tudi glavni akter, saj se večina nepravilnosti pojavlja ravno v zvezi z njim in njegovim podjetjem.

Zgodovina lastninjenja SCT sega še v čase po osamosvojitvi, ko so ljudje pridobili deleže z menjavo certifikatov za delnice. Leta 2003 je bila delničarjem predstavljena možnost menjave njihovih delnic za delnice podjetja Delfi, d. d. Javnosti naveden razlog je bil predvsem skrb pred sovražnim prevzemom, kasneje pa se je izkazalo, da je šlo le za povečanje kontrole, saj so bile delnice podjetja Delfi, d. d., prenosljive le s privolitvijo nadzornega sveta, ki pa ga sestavlja vrhovno poslovodstvo SCT (Vseslovensko združenje malih delničarjev, 2008).

Leta 2005 so objavili dokapitalizacijo, s katero je podjetje želelo podvojiti kapital. Nove delnice so lahko kupili le obstoječi delničarji družbe Delfi. Zaradi nepopolnih informacij se je za nakup odločilo le nekaj delničarjev družbe Delfi. Tako je bila večina novih delnic prodana podjetju Glotis, d. o. o., ki pa je spet v lasti poslovodstva SCT. Ta dokapitalizacija je bila izvedena s pomočjo zastave delnic, ki pa še niso bile v njihovi lasti. Na ta način je predsednik uprave SCT pridobil kredite pri frankfurtski podružnici NLB in izvedel menedžerski odkup podjetja SCT. Lani je podjetje Delfi iz SCT iztisnilo male delničarje in postalo njegov edini lastnik. Mali delničarji pa so se v okviru Vseslovenskega združenja malih delničarjev na to pritožili, saj je bila izplačilna vrednost delnice le 26,74 evra. Realna vrednost naj bi bila od šest- do triintridesetkrat večja. Tako bo o vrednosti podjetja SCT odločal poravnalni odbor, saj naj bi bil SCT podcenjen in vreden le 13 milijonov evrov (Mihajlovič, 2008). Večino podjetja Delfi danes obvladuje uprava SCT-ja preko podjetja Glotis, d. o. o., kjer ima uprava 60,63-odstotni delež, 15,37-odstotni delež pa imajo še zaposleni v SCT.

Februarja 2008 pa so povezana podjetja družbi SCT prodala 24 odstotkov družbe Delfi, ki je SCT-jev edini lastnik. Ta podjetja so bila BTC, d. d. (5 %), Begrad, d. d. (5 %), LHB Finance, d. o. o. (5 %), BTC, d. d. (5 %), in CM Celje, d. d. (4 %). Gre torej za lastne delnice, ki so brez glasovalne pravice in jih bo moral SCT v letu in pol prodati ali umakniti. Z umikom, ki je najbolj verjeten, pa bo podjetje Glotis, ki je v tričetrtinski lasti Ivana Zidarja, še okrepilo svoj delež s 60,63 odstotka na 79,78 odstotka. S tem bo podjetje Glotis doseglo zakonski prag, ki je potreben za dokapitalizacijo podjetja Delfi do 90 odstotkov lastništva, kar pa spet pomeni možnost iztisnitve malih delničarjev. Tako bo veriga zaključena in Ivan Zidar bo prišel do celotnega premoženja družbe SCT (Zupan, 2008). Potek v primeru umika prikazuje Slika 4 na strani 13.

Slika 4: Skica poteka v primeru umika delnic

Vir: Zupan, 2008

2.4 Sodelovanje gradbenih podjetij

Podjetja SCT, Primorje in Vegrad so največja slovenska gradbena podjetja, ki skupaj obvladujejo približno polovico slovenskega gradbeniškega trga. Poleg tega pa k rasti BDP doprinešajo približno eno desetino.

Iz Tabele 1 na strani 14 je razvidno, da so matična podjetja SCT, Vegrad in Primorje skupaj konec leta 2006 ustvarila več kot 800 milijonov evrov prihodkov in skoraj 7 milijonov evrov čistega dobička, zaposlovali pa so več kot 7000 ljudi in imeli za 793 milijonov evrov sredstev. V zadnjih treh letih je najhitreje rasel Vegrad, ki je svoje prihodke povečal za 112 odstotkov, Primorje je imelo 16-odstotno rast, SCT pa je nazadoval za 5 odstotkov. Za gradbena podjetja je tudi značilno, da njihovo poslovanje vključuje veliko dolžniškega kapitala. Iz tega tudi sledi, da imajo povprečno 73 odstotkov dolgov v financiranju. Najbolj zadolženo je podjetje Vegrad z 82,7-odstotnim deležem dolgov v financiranju, najmanj zadolženo pa je podjetje Primorje z 64,2 odstotki (Polanič, 2008).

Tabela 1: Prihodki, dobički in število zaposlenih treh vpletenih podjetij

	Prihodki (mio €)	Čisti poslovni izid (mio €)	Povprečno število zaposlenih
SCT	300,9	1,6	2535
Primorje	323,5	2,9	2829
Vegrad	178,5	2,2	1849
Skupaj	802,9	6,7	7213

Viri: Letno poročilo družbe SCT, d. d., za leto 2006; 2007, Letno poročilo družbe Primorje, d. d., za leto 2006; 2007, Letno poročilo družbe Vegrad, d. d., za leto 2006; 2007

Podjetja med seboj tudi sodelujejo in tako se večkrat zgodi, da tisti, ki dobi posel, kasneje najame drugega za podizvajalca. Primer sodelovanja SCT in Vegrada je nova urgencia Kliničnega centra in obnova Opere, medtem ko SCT in Primorje sodelujeta pri predoru Šentvid ter v preteklosti tudi pri viaduktu Črni kal.

2.5 Sumi kaznivih dejanj gradbenikov

2.5.1 Kartelno dogovarjanje in podkupovanje pri projektu gradnje kontrolnega stolpa

D drugega marca leta 2007 je bilo objavljeno javno naročilo za izgradnjo novega centra za kontrolo zračnega prometa na ljubljanskem Letališču Jožeta Pučnika. Na razpis se je javilo večje število ponudnikov, in sicer avstrijski Strabag, SCT s Primorjem, Vegrad, Gradis Celje s srbskim podjetjem Mitrović Dedinje ter Pomgrad s Kraškim zidarjem in Konstruktorjem. Kmalu po pridržanju ključnih akterjev afere »Čista lopata« so v javnost prišli dokumenti javnega tožilstva, ki prikazujejo dogovarjanje med gradbinci o pridobitvi posla za 20 milijonov evrov. Tomaž Žibert, svetovalec v javnem podjetju Kontrola zračnega prometa, ki je bil v komisiji za izbor ponudnika, naj bi se za posel dogovarjal tako z SCT in Primorjem kot z Vegradom (SCT in Primorje sta namreč pri tem poslu nastopila skupaj). 10. aprila 2007 je potekel rok za oddajo ponudb, vendar je kasneje prišlo do nezakonite zamenjave ponudb. Žibert naj bi prvima ponudnikoma v zameno za pridobljeni posel naročil, naj v popravljeno ponudbo vključita elektroinštalaterja Janeza Bidovca, ki je Žibertov svak. Dokumentacijo naj bi v SCT popravil Ivan Demšar, posrednik pri izročitvi pa naj bi bil podjetnik Borut Farčnik. Tako naj bi bila nova ponudba za 500.000 evrov dražja. Prav tako pa se je Tomaž Žibert dogovarjal z Vegradom, saj je tudi njim za protiuslugo zagotovil pridobitev tega posla. Njihova ponudba vsebinsko ni ustrezala pogojem naročila, zato so v popravljene ponudbi skrajšali terminski plan izvedbe. Tomaž Žibert naj bi za zamenjavo dobil denar prek posrednika Srečka Gabriča.

Zaradi tega so bili Ivan Demšar (zaposlen pri družbi SCT), Ivan Zidar (predsednik uprave SCT) in Dušan Črnigoj (predsednik uprave Primorja) osumljeni nezakonitega dajanja daril, Tomaž Žibert (član komisije za izbor glavnega izvajalca) pa nezakonitega sprejemanja daril. Na drugi strani pa sta bila nezakonitega dajanja daril osumljena Srečko Gabrič in Hilda Tovšak s pomočjo Ivana Krofliča. Tomaž Žibert pa je bil ponovno osumljen nezakonitega sprejemanja daril. Zaradi tega je prometni minister Radovan Žerjav pozval direktorja Kontrole zračnega prometa, Srečka Janšo, k odstopu zaradi objektivne odgovornosti, ta pa je to tudi storil. Razen tega pa epiloga te akcije kriminalistov in tožilstva še ni. Postopek za gradnjo letališkega stolpa je bil ustavljen, prav tako ni niti novega razpisa.

Tipičen primer kartelnega dogovarjanja pa smo lahko zasledili tudi v juliju 2008, ko so bile odprte ponudbe za gradnjo viadukta Ponikve. Posel, vreden 9,5 milijonov evrov, je dobilo podjetje Vegrad, d. d., pri čemer so se zneski štirih ponudnikov razlikovali le za 13.000 evrov (Cirman, 2008).

2.5.2 Sporni posli pri gradnji avtocest, stanovanj in pediatrične klinike

V Sloveniji je velik problem prepočasen in predolg postopek javnih gradbenih projektov. Tako se je na primer cena gradnje predora Šentvid od leta 2004 pa do leta 2008 povečala za kar 181 odstotkov. Problemi se začnejo že v fazi načrtovanja, saj se po mnenju stroke gradijo predragi projekti, kot so ogromni stolpi, steklene fasade in podobno. To pa pomeni, da so projekti že v začetni fazi predragi. Sledi razpis, kjer bi bilo potrebno postaviti višje standarde za postopke oddaje ponudb in dviga razpisne dokumentacije. Pri tem obstaja sum dogovarjanja o cenah, saj so ponudbe zelo visoke, številke pa so si, kot že rečeno, zelo blizu. Problematično je predvsem to, da imamo v Sloveniji veliko pomanjkanje tuje konkurence na tem področju. Glede na to, da gre za velike projekte, bi tako tujce surovine in logistika stale preveč, da bi bili konkurenčni na slovenskem trgu. Poleg tega slovenska podjetja obvladujejo večino betonarn, asfaltnih baz ter kamnolomov. Sledi izbor ponudnika, vendar pa kasneje prvotnemu dogovoru dodajajo anekse, usklajevalne pogodbe, in tako postane projekt veliko dražji, kot je bilo mišljeno na začetku. To se je zgodilo tudi pri Pediatrični kliniki, kjer je SCT zahteval že tretji aneks. Poleg Pediatrične klinike pa je bila problematična tudi gradnja viadukta Črni kal, ki je na koncu stal 2 milijona evrov več od prvotne cene.

2.5.3 Pranje denarja s pomočjo fiktivnih podjetij

Ivan Zidar, predsednik uprave podjetja SCT, d. d., naj bi si preko fiktivnih podjetij zniževal davčno osnovo. Tem »navideznim podjetjem« naj bi nakazoval denar za delo, ki pa ni bilo opravljeno, in si s tem poviševal stroške. Ko so davčni inšpektorji pregledovali dokumentacijo podjetja SCT od začetka leta 2004 pa do konca leta 2006, so ugotovili, da velik strošek predstavljajo svetovalne storitve različnih podjetij izven Slovenije. Ta so SCT-ju

zaračunavala svetovalne storitve ob sklicevanju na pogodbe, v katerih pa ni določenega nobenega pogodbenega zneska. Sporni stroški v treh letih znašajo skoraj 8 milijonov evrov. Po mnenju inšpektorjev obstaja sum, da so ti stroški fiktivni, saj naj bi šlo za navidezne posle s ciljem odliva sredstev iz SCT (Smrekar, 2008b).

2.5.4 Zloraba položaja Ivana Zidarja

Ivan Zidar je leta 2006 od domnevno slamnatega podjetja Adriaing, kateremu ga je le teden poprej za isto vsoto prodal SCT, kupil počitniški dom v Fiesi. Tako je Ivan Zidar kot fizična oseba postal lastnik počitniškega doma. Kriminalisti sumijo, da je Ivan Zidar želel priti do gotovine za nakup delnic podjetja SCT. Poleg tega pa v kupnino niso bili vštetni stroški za pridobivanje gradbenega dovoljenja, ki naj bi znašali 122 tisoč evrov. Nato je decembra 2007 hčerinska družba podjetja SCT, d. d., SCT Primorska, opravila za 94.000 evrov vzdrževalnih del na isti lokaciji v Fiesi, ki jih predsednik uprave kot fizična oseba ni poravnal. Zaradi tega so bile izdane tri ovadbe, in sicer zoper Ivana Zidarja, zoper direktorja podjetja Adriaing ter zoper direktorja podružnice SCT Primorska (Gaspari, 2008).

2.5.5 Davčne utaje »missing trader«

Po podatkih STA je posebni davčni urad, ki je pristojen za območje vse države, pregledal poslovanje družbe SCT v letih 2004, 2005 in 2006. Poslovanje SCT-ja z »missing trader« podjetji so davčni inšpektorji zaznali v letu 2006. Večinoma gre za podjetja, ki jih je ustanovila družba Sinergo. Ta je ustanovila tudi podjetje Glotis, ki je večinski lastnik podjetja Delfi. Ta podjetja naj bi bila ustanovljena le za nekaj dni, lahko tudi za en sam posel. Ugotovili so, da se večina računov s strani slamnatih podjetij pojavlja pri izgradnji lastne investicije, in sicer betonarne, nekaj pa tudi pri izgradnji avtocest. Vrednost poslovanja s temi družbami naj bi znašala 230 milijonov evrov, SCT pa naj bi državi dolgoval okoli 5 milijonov evrov davka.

Inšpektorji so ugotovili tudi, da je bilo podjetje Delfi ustanovljeno izključno z namenom lastninjenja SCT. Družba je delnice SCT pridobivala, da je najemala namenske kredite pri Novi Ljubljanski banki in jih zavarovala z vpisom zastavne pravice na delnice, ki so bile odkupljene s temi krediti (Davčni inšpektorji v SCT, 2008).

3 Kazenski pregon davčnih utaj v gradbeništvu

Davčna uprava se v zadnjem času pospešeno bojuje proti davčnim utajam, saj število le-teh iz leta v leto narašča. Naloga davčne uprave v postopkih davčne goljufije je torej, da zbere dovolj dokazov, da je davčni zavezanec vedel, da sodeluje v utaji. Na podlagi tega lahko nato

davčna uprava v davčnem inšpekcijskem nadzoru zavrne odbitek vstopnega DDV. Pri pridobivanju dokazov davčni inšpektorji sodelujejo tudi s preiskovalno analitsko službo davčne uprave, ki je specializirana za davčne utaje. Poleg tega si pomagajo še s predstavniki državnega tožilstva, policije in Urada RS za preprečevanje pranja denarja.

Tožilstvo letno dobi približno 200 ovadb o utaji davka, za približno 120 je vložena obtožnica, sodišče izreče okoli 50 obsodb, v zapor pa gre le okoli 25 obtoženih. Uspešnost pregona je odvisna predvsem od dobre ovadbe, ki jo pripravi policija in davčna uprava (Petavs, 2008).

Za kazen za davčne zatajitve je predvsem pomembna velikost premoženjske koristi. Do seštevka petih povprečnih mesečnih plač gre le za prekršek. Od petih pa do petdesetih povprečnih plač pa se že začne kazenski pregon in je zagrožena kazen do treh let zavora. Kar presega to vrednost, pa se smatra za večjo premoženjsko korist, za katero je zagrožena kazen do osmih let zavora.

3.1 Ukrepi davčne uprave zoper davčnim utajam

Pri utajah »davčni vrtiljak« gre za krajo zelo velikih zneskov DDV, zato Davčna uprava v boju zoper goljufije DDV izvaja tako preventivne ukrepe, ki preprečujejo nastanek davčne utaje, kot kazenske ukrepe, s katerimi želijo pridobiti nazaj neplačan DDV in sankcionirati kršitelje. Ukrepi so naravnani tako na davčne zavezance, ki vede sodelujejo pri davčni utaji, kot na tiste, ki ne storijo nič, da bi preprečili sodelovanje v tovrstnih goljufijah, ne glede na to, ali imajo kaj od tega ali ne (Utaje na področju DDV, 2008).

- **Sprememba davčne zakonodaje**

Do konca leta 2006 je sistem obdavčitve za DDV urejala 6. direktiva, ki je predstavljala omejitev za uvajanje ukrepov, ki bi zmanjševali oziroma preprečevali systemske davčne utaje. S sprejetjem nove direktive št. 112/2006, ki je v začetku leta 2006 nadomestila staro direktivo, pa Evropska unija dopušča več možnosti za hitrejšo uveljavitev zakonodaje DDV v državah članicah.

Zaradi velike razsežnosti davčnih utaj so posamezne članice že spremenile sistem obdavčitve, saj je sedaj možna t. i. derogacija oz. posebno dovoljenje od evropske direktive. Na ravni Evropske komisije pa že poteka razprava o temeljni prenovi sistema obdavčitve za DDV, in sicer gre za mehanizem samoobdavčitve. Postopek samoobdavčitve bom opisala na primeru gradbeništva. Ko glavni izvajalec najame podizvajalca, mu ta po opravljenem delu izstavi račun, ki pa ne vključuje DDV stopnje in zneska. Tako mu glavni izvajalec tega tudi ne plača. Nato mora glavni izvajalec sam izračunati DDV in ga plačati direktno Davčni upravi. Še prej pa mora preveriti, če si obveznost za plačilo DDV lahko šteje kot vstopni DDV. V tem primeru se poročna razlika med vstopnim in izstopnim DDV.

- **Izdaja in preklic identifikacijske številke DDV**

Davčna uprava izvaja poostren nadzor pri dodeljevanju identifikacijskih številke za namene DDV. S tem preprečujejo izdajo DDV številke goljufom, saj brez veljavne DDV številke davčna utaja ni mogoča. Zato zelo natančno preučujejo vsako začetno dejavnost prosilca in zahtevajo različne dokumente, ki dokazujejo resničen namen opravljanja gospodarske dejavnosti. Poleg tega so okrepili tudi nadzor nad novoregistriranimi davčnimi zavezanci. Tako tiste, ki kažejo znake slamnatega podjetja, obiskujejo na terenu. Na podlagi tovrstnega nadzora je bilo preklicanih že okrog 200 DDV številke in posledično izvedenih kazenskih sankcij. Na primeru gradbeništva bi bila sumljiva družba tista, ki nima zaposlenih, niti računov za gradbeni material in ne pogodb z nadaljnjimi podizvajalci.

- **Zavarovanje izpolnitve davčne obveznosti**

Davčni organ lahko zahteva zavarovanje izpolnitve davčne obveznosti že pred potekom roka za predložitev davčnega obračuna, če na podlagi podatkov iz uradnih evidenc ali drugih podatkov utemeljeno pričakuje, da bo izpolnitev oz. plačilo davčne obveznosti oteženo ali onemogočeno. Prav tako lahko Davčna uprava zahteva od davčnega zavezanca, da za zavarovanje izpolnitve davčne obveznosti predloži instrument zavarovanja. Gre v glavnem za primere, ko davčni organ dvomi, da je vračilo DDV upravičeno (98. člen Zakona o davčnem postopku, 2008).

Obstaja tudi možnost, da Davčna uprava z začasnim sklepom davčnemu zavezancu omeji ali pa prepove razpolaganje z določenim premoženjem. Začasni sklep za zavarovanje davčni organ pošlje pristojnim organom, oni pa nato v ustreznem registru označijo prepoved. Za nepremičnine je to zemljiška knjiga, za premičnine pa register neposestnih zastavnih pravic.

3.2 Problemi, s katerimi se srečuje Davčna uprava

Davčna uprava se sicer spopada s težavami, ki jih prinašajo nove oblike davčnih utaj, vendar tega pojava ne more popolnoma zajezi. Ko Davčna uprava ugotovi sum kaznivega dejanja, primer preda policiji in tožilstvu. Težava pri organih pregona pa je predvsem v tem, da morajo kaznivo dejanje in naklep dokazati, kar pa finančnim institucijam ni potrebno. Te le ugotovijo nepravilnosti in zaračunajo davek. Po mnenju dr. Dobovška (Glücks, 2008) je v Evropi razširjena teorija, da je bolje pobirati davke, in ne nekoga zapreti. Razlog je predvsem v izgubi delovnih mest, če se zapre lastnika družbe. Miselnost je naravnana k temu, da je lastnika bolje finančno kaznovati in ga imeti pod nadzorom.

V nadaljevanju bom opisala nekatere izmed ovir, s katerimi se srečuje davčni organ pri odkrivanju in sankcioniranju davčnih utaj.

- **Počasnost sistema izmenjave podatkov med državami Evropske unije**

V Evropski uniji deluje t. i. »sistem VIES« (VAT Information Exchange System), ki omogoča elektronsko izmenjavo podatkov davčnih zavezancev. V registru je vpisano ime davčnega zavezanca, naslov, datum registracije in morebitni preklici registracij ter spremembe teh podatkov. Problem pa je v tem, da postopek pridobitve zahtevanega podatka traja od štiri do šest mesecev, v tem času pa podjetje že izgine in DDV ostane nepovrnjen. Rešitev te težave bi bila uvedba avtomatičnega dostopa do podatkov, za kar se slovenska Davčna uprava že dogovarja z določenimi članicami Evropske unije (Fidermuc, 2008b).

- **Slabo pripravljene obtožnice**

Po besedah generalnega direktorja republiške davčne uprave Ivana Simiča so obtožnice v Sloveniji prepovršne in prehitro oddane. Sestavljene bi morale biti zelo preiščljeno in podprte z zanesljivimi dokazi, saj v nasprotnem primeru padejo. Isti problem se pojavi tudi v fazi postopka tožbe, saj tudi tožilec težko zagovarja slabo pripravljeno ovadbo.

- **Odprava carinskega nadzora**

Kot vemo, je med državami članicami EU odpravljen carinski nadzor, kar zelo negativno vpliva na davčne utaje, saj se je prej na mejah izvajal tudi davčni nadzor.

- **Izginuli trgovec**

V postopkih nadzora davčni goljufij je bil glede na izdane račune v večini primerov dolžnik izginuli trgovec. To pomeni, da je davčni organ prepozno ugotovil goljufijo, saj so slamnata podjetja do takrat že prenehala obstajati ali pa so ugotovili zlorabo identifikacijske številke za DDV. V večini primerov podjetja niso opravljala nikakršne gospodarske dejavnosti in za izdajo računov tudi ni bilo nikakršnih osnov, saj transakcije s strani teh družb niso mogle biti izvedene. Zaradi tega te družbe ne ustrezajo pojmu davčnega zavezanca po zakonodaji, ki ureja obdavčitev z DDV. V takšnem primeru je bila le preklicana veljavnost DDV številke.

- **Načelo nevtralnosti**

Temeljna značilnost obdavčitve z DDV je načelo nevtralnosti, ki pomeni, da ima davčni zavezanec pravico do odbitka davka, ki ga mora plačati za blago in storitve. Ta pravica je namreč nosilni element sistema DDV in načeloma ne sme biti omejena. Njen namen je v celoti razbremeniti davčnega zavezanca bremena DDV. Zato se pojavlja dilema upravičenosti davčnega zavezanca do vstopnega DDV, čeprav s strani prejemnika računa DDV ni bil nikoli plačan.

- **Pomanjkanje ustreznega kadra**

Na davčni upravi pravijo, da jim močno primanjkuje davčnih inšpektorjev, zaradi česar pregledajo zelo malo davčnih zavezancev. V letu 2007 je bilo od približno 180.000 vseh vrst zavezancev, ki opravljajo dejavnost, in pravnih oseb na leto pregledanih le 3,2 odstotka. Generalni direktor Davčne uprave pravi, da bi potrebovali dvakrat ali celo trikrat več

inšpektorjev, da bi lahko pregledali deset odstotkov zavezancev. Če bi želeli na primer pregledati deset odstotkov davčnih zavezancev, bi potrebovali približno 900 novih inšpektorjev.

Kriminalisti prav tako potrebujejo specifična znanja za tovrstne oblike gospodarskega kriminala. Vendar pa z obstoječimi plačami niso dovolj motivirani za izobraževanje in po koncu šolanja raje opravljajo kakšno drugo delo. Zato bi bilo potrebno v delovne skupine vključiti tudi ljudi, ki so blizu gospodarstvu in so natančno seznanjeni z oblikami in načini gospodarskega kriminala. Na ta način bi lahko združili znanja s kriminalisti in delovali bolj učinkovito.

3.3 Kazni za dejanja gospodarskega kriminala

Čeprav ta afera še ni dobila sodnega epiloga, bom napisala, kaj lahko pričakujemo v primeru, da se krivda osumljenim dokaže. Vsa kriminalna dejanja, opisana v drugem poglavju diplomske naloge, so v kazenskem zakoniku obravnavana v poglavju kaznivih dejanj zoper gospodarstvo.

Nedovoljeno sprejemanje in dajanje daril je opisano v 241. in 242. členu Kazenskega zakonika. Člena predvidevata kazen z zaporem od šestih mesecev pa do petih let za obdolženega, ki je pri opravljanju gospodarske dejavnosti zahteval ali sprejel kakršnokoli nagrado, darilo ali drugo protiuslugo in s tem zanemaril korist svoje organizacije. Enako velja za tistega, ki je nagrado na drugi strani ponudil ali dal.

V 245. členu je opisano pranje denarja, ki pravi da je oseba, ki denar ali premoženje, za katerega ve, da je bilo pridobljeno s kaznivim dejanjem, sprejme, zamenja, hrani, z njim razpolaga ali ga uporabi pri gospodarski dejavnosti, kaznovana z zaporem do petih let.

Davčna zatajitev je v Kazenskem zakoniku definirana kot popolna ali delna izognitev plačilu davkov, prispevkov ali drugih predpisanih obveznosti fizičnih ali pravnih oseb ali pa neupravičena vrnitev davka tako v Republiki Sloveniji kot v drugih članicah Evropske unije. Med davčno zatajitev štejemo tudi lažne podatke o pridobljenih dohodkih, stroških, predmetih, blagu ali druge podatke, ki preslepijo organ za odmero ali nadzor nad obračunavanjem in plačevanjem davkov. Ta vrsta kaznivega dejanja je opisana v 249. členu Kazenskega zakonika in predvideva od šest mesecev do osem let zaporne kazni.

V aferi »Čista lopata« so bile tri osebe ovadene zaradi suma kaznivih dejanj zlorabe položaja, za kar Kazenski zakonik v 240. členu predvideva do pet let zaporne kazni. Zloraba položaja pomeni pridobitev premoženjske koristi ali povzročitev premoženjske škode drugemu z zlorabo položaja in zaupanja glede razpolaganja s tujim premoženjem, upravljanja podjetja ali vodenja gospodarske dejavnosti. Za kartelno dogovarjanje pa je predpisana kazen do pet let zapora.

Sklep

Namen diplomske naloge je bil pridobiti podrobnejši vpogled v stanje davčnih utaj in drugih kriminalnih dejanj zoper gospodarstvo v gradbeništvu. Ugotovila sem, da se je število davčnih utaj na področju DDV močno povečalo od vstopa Slovenije v Evropsko unijo. To izhaja predvsem iz systemske zasnove DDV-ja, ki jo sedaj davčni zavezanci članic EU s pridom izkoriščajo.

Gradbeništvo je panoga v razcvetu, v kateri so že dolgo znani kartelni dogovori in druge nedovoljene oblike gospodarskega kriminala. V letošnjem letu se je zato Davčna uprava odločila pod drobnogled vzeti ravno to panogo. Med preiskovanjem kriminalistov in tožilstva treh gradbenih podjetij je ugotovila veliko število nepravilnosti, vendar so na žalost podatki zelo skopi, saj jih med preiskavo nočejo razkrivati. Tako sodnega epiloga ta afera še ni dobila in bo najverjetneje preteklo še kar nekaj časa, preden bo razplet javno znan. Na tem mestu bi rada poudarila, da so v diplomski nalogi opisani le sumi kaznivih dejanj, saj – kot že rečeno – na sodišču ni bilo še nič dokazano.

Pri pripravi diplomskega dela sem pri davčnih nepravilnostih največkrat naletela na podjetje SCT in predsednika uprave tega podjetja, Ivana Zidarja. Začetki spornih dejanj segajo že v leto 2003, ko se je začel menedžerski odkup podjetja s strani Ivana Zidarja in drugih članov uprave družbe SCT. V letošnjem letu pa so se DURS, policija in tožilstvo obširno lotili preiskovanja gospodarskega kriminala v panogi gradbeništva. Začelo se je s preiskavo kartelnih dogovorov in podkupovanja v primeru gradnje kontrolnega stolpa na ljubljanskem letališču, v kar je bilo vpletenih več podjetij, kasneje pa se je preiskava razširila tudi na pranje denarja, zlorabo položaja in davčne utaje, ki pa so večinoma vezane na podjetje SCT.

Boj proti davčnim utajam predstavlja težko nalogo za Davčno uprav Republike Slovenije in za vse ostale organe, ki pri tem sodelujejo. Menim, da bi bilo potrebo čim več časa in denarja posvetiti postavljanju bolj učinkovitega sistema odkrivanja davčnih utaj. Ena izmed možnih rešitev je tudi elektronska izmenjava podatkov preko sistema VIES, ki pa bi morala biti avtomatična, saj je sedanji sistem prepočasen. Poleg tega bi bilo potrebno bolj izobraziti kader, ki deluje na tem področju. Tako bi preprečili nepravilnosti v postopkih, na katere prežijo odvetniki osumljenih. Omenila pa bi še eno možnost, ki bi zmanjšala število davčnih utaj pri DDV, in sicer samoobdavčenje. Nekatere države ta sistem že uporabljajo, zato menim, da bi ga bilo smiselno uvesti v vseh članicah Evropske unije.

Na koncu bi poudarila še, da davčne utaje nikoli ne bodo povsem izkoreninjene, vendar pa se je potrebno proti njim boriti, saj ne povzročajo le manjka v državnem proračunu, pač pa ustvarjajo tudi neloyalno konkurenco in splošno nezaupanje v državo in njene organe za pregon tovrstnih nezakonitih dejanj.

Literatura in viri

1. Cirman, P. (2008, 10. julij). O dolenskem viaduktu bo odločal »drobiž«. *Dnevnik.si*. Najdeno 10. julija na spletnem naslovu http://www.dnevnik.si/poslovni_dnevnik/332362.
2. Čok, M., Cirman, A., Rupel, V. & Mrak, M. (2007). *Javne finance v Sloveniji*. (9. izd.) Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
3. Čokelc, S. (2007a, 28. oktober). Davčne utaje. *Revidcom*. Najdeno 21. maja 2008 na spletnem naslovu http://www.revidicom.si/index.php?option=com_remository&Itemid=38&func=fileinfo&id=28.
4. Čokelc, S. & Franc, B. (2007b, 28. oktober). Metode davčnih utaj. *Revidcom*. Najdeno 21. maja 2008 na spletnem naslovu http://www.revidicom.si/index.php?option=com_remository&Itemid=38&func=download&id=32&chk=29ce2f11ceb87783fed50c2cab3ccbcb.
5. Davčni inšpektorji v SCT. *STA*. Najdeno 16. maja 2008 na spletnem naslovu http://www.revija-reporter.si/slovenija/kronika/davcni_inspektorji_v_sct/menu_id_62.html.
6. Fidermuc, K. (2008a, 15. februar). Na gradbeništvo so davčni inšpektorji posebej pozorni. *Delo*, str. 11.
7. Fidermuc, K. (2008b, 3. marec). Davčni vrtiljak čedalje hitreje poganjajo tudi podjetja v Sloveniji. *Delo*, str. 2 in 3.
8. Gaspari, M. (2008, 31. maj). Zidarja ovadili zaradi nakupa počitniškega doma v Fiesi. *Finance*. Najdeno 23. junija 2008 na spletnem naslovu <http://www.finance.si/214491>.
9. Glücks, N. (2008, 11. junij). Intervju: Dr. Bojan Dobovšek. *Mag*. Najdeno 27. junija 2008 na spletnem naslovu http://www.mag.si/index.php?option=com_content&task=view&id=1775&Itemid=28.
10. Hundsdorfer, J. (1996). *Die Steuerhinterziehung und ihre Integration in betriebswirtschaftliche Entscheidungsmodelle*. Köln: Verlag dr. Heiner Richter.
11. Kazenski zakonik. (2008). *Uradni list RS*. (Št. 55/2008, 28. junij 2008).
12. Krnc, G. (1997). Utajevanje davkov. *Denar*, (9), str. 14–17.
13. Letno poročilo podjetja SCT, d. d, za leto 2006. Najdeno 20. junija 2008 na spletnem naslovu http://www.sct.si/letno/2006_SCT_Letno_Porocilo.pdf.
14. Letno poročilo podjetja Primorje, d. d, za leto 2006. Najdeno 20. junija 2008 na spletnem naslovu http://www.primorje.si/mma_bin.php?id=2007080915163674.

15. Letno poročilo podjetja Vegrad, d. d., za leto 2006. Najdeno 20. junija 2008 na spletnem naslovu http://www.ajpes.si/JOLP/podjetje_pdf_view.asp?segment=KLP&keyword=KLP&jezik=SL&stPor=1.
16. Mihajlovič, N. (2008, 27. marec). Prevzem SCT bodo preučili izvedenci. *Finance*. Najdeno 24. junija 2008 na spletnem naslovu http://www.finance.si/208510/Prevzem_SCT_bodo_prou%8ili_izvedenci.
17. Petavs, S. (2007, 12. julij). Davčna utaja se odkriva s prisluškovanjem. *Finance*. Najdeno 27. junija 2008 na spletnem naslovu <http://www.finance.si/198352>.
18. *Prva statistična objava*. (2008). Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije.
19. Polanič, M. (2008, 14. februar). Operacija čista lopata. *Poslovni dnevnik*. Najdeno 15. maja 2008 na spletnem naslovu http://www.dnevnik.si/poslovni_dnevnik//298890/.
20. Sandmo, A. (2005). The theory of tax evasion: A retrospective view. *National Tax Journal*. 58 (4), 2–5.
21. SCT – glavna obravnava na Odd. za gosp. sodstvo. *Vseslovensko združenje malih delničarjev*. Najdeno 24. junija 2008 na spletnem naslovu <http://www.vzmd.si/?news=218>.
22. Smrekar, T. (2008a, 14. februar). Kaj so davkarji odkrili z nadzorom pri gradbincih. *Finance*, str. 3 in 4.
23. Smrekar, T. (2008b, 19. maj). Ivan Zidar pri domnevnih utajah ni podpisan. *Finance*. Najdeno 26. junija 2008 na spletnem naslovu http://www.finance.si/213196/Neuradno_Ivan_Zidar_pri_domnevnih_utajah_ni_podpisan.
24. Stanovnik, T. (2008). *Javne finance*. (4. izd.) Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
25. Špacapan, B. (2008, 26. maj). Analiza panoge: Panoga, ki cveti. *Kapital*, str. 96.
26. *Utaje na področju DDV*. (2008). Ljubljana: Davčna uprava Republike Slovenije.
27. Zakon o davku na dodano vrednost (2006). *Uradni list RS*. (Št. 117/2006, 16. november 2006).
28. Zakon o davčnem postopku (2006). *Uradni list RS*. (Št. 117/2006, 16. november 2006).
29. Zupan, Š. (2008, 15. april). Delničarji iščejo pravico. *24 ur*. Najdeno 24. junija 2008 na spletnem naslovu <http://24ur.com/novice/gospodarstvo/sct-vreden-manj-kot-13-mio-evrov.html>.